

Freud, vetenskapsfilosofin och kritiken av Freud

Billy Larsson

Psykoanalysen är ett återkommande debattämne. Den observante kan notera att numer vill inte psykoanalytiker diskutera Freud utan föredrar senare analytiker, och i synnerhet vill man inte diskutera hans grundbult – sexualteorin – och inte heller hur relationen mellan teori och empiri ser ut i hans teorier.

Förståelsen av varför det har blivit så underlättas av att känna till hur kritiken av Freud ser ut, och ett sätt att göra det på är att granska filosofers diskussion av Freud. Men innan jag går in på den bör man ha viss kunskap om Freud, och om vad som är unikt med debatten om honom.

Basalt om Freud

Tidigt var Freud övertygad om att han skulle uträtta något stort. Men efter att ha inlett en forskarbana sadlade Freud om till att bli kliniker, med hopp om att lättare få ihop pengar till sitt giftermål. Att bli behandlande läkare med övertygelsen om att vara förutbestämd till att göra stora upptäckter är emellertid inte en idealisk utgångspunkt.

I sin strävan efter framgång drog sig inte Freud för lögn. Om det låter konstigt är det likafullt ett faktum, och kommer att exemplifieras framöver.

Freud hade en god förmåga att resonera, men när han kom in på sexualteorin blev det annorlunda. Den var en bevisad sanning och försvarades med klen argumentation. Även det kommer att exemplifieras.

När det gäller själva debatten har den ett unikt drag genom att det pö om pö släpps brev som Freud har skrivit. Det anses totalt röra sig om runt trettio tusen brev. De är viktiga eftersom Freuds offentliga skrifter präglas av hans önskan om att framstå som framgångsrik; men i breven finns den ärlige Freud. Brevens förvaltare har därför haft ett svagt intresse för publicerandet, och allt är ännu inte utgivet. I takt med att nya brev släpps revideras därför bilden av Freud. Till exempel släppte Frederic Crews 2017 boken *Freud: The Making of an Illusion* där han använt sig av tre band av Freuds förlovningsbrev som blivit tillgängliga på

2010-talet.¹ Crews kunde då ge nya illustrationer av Freuds lögnaktighet. Och allt eftersom fler brev släpps, läggs ny ved på Freud-debattens brasa.

Nu till det vetenskapsteoretiska området. Två traditioner kan urskiljas. Den ena kallar jag för den empiriska inriktningen. Den granskar Freud utifrån hans syn på sig själv: en forskare som har empiriskt stöd för teorier av generellt slag. Den andra kallar jag för tolkningstraditionen. Dess budskap är att Freud inte skapade en empirisk vetenskap, utan en tolkande vetenskap.

Jag tar upp tre filosofer i den empiriska traditionen: Karl Popper, Adolf Grünbaum och Frank Cioffi. Och tre i tolkningstraditionen: Paul Ricoeur, K-O Apel och Jürgen Habermas.

Den empiriska traditionen

Debattens start inom filosofin identifieras med Karl Popper, låt vara att han föregicks av en bok om psykoanalys och filosofi från 1959 (Hook 1959). Popper intresserade sig för vad som kännetecknade vetenskapliga teorier och framförde på 1930-talet uppfattningen om vikten av falsifierbarhet. Men det var först 1963 som Popper tog psykoanalysen som exempel på en teori som inte riskerade att falsifieras (Popper 1963). Popper beskriver hur han 1919, som 17-åring, funderade över fyra populära teorier: Einsteins relativitetsteori, Marx historieteori, Freuds psykoanalys och Adlers individualpsykologi. Slutsatserna blev dessa.

[V]arje tänkbart fall kunde tolkas i ljuset av Adlers teori, eller lika gärna i Freuds. Jag kan illustrera detta med två olika exempel på mänskligt beteende: en man som kastar sitt barn i vattnet med avsikt att dränka det; och en man som offerar sitt liv i ett försök att rädda barnet. Bägge dessa fall låter sig tolkas lika lätt i freudianska som adlerianska termer. Enligt Freud led den förste mannen av bortträngning (säg, t. ex. av någon del av hans Oidipuskomplex), medan den andre erhållit sublimering. Enligt Adler led den förste mannen av känslor av osäkerhet (som kanske gav upphov till behovet att bevisa för sig själv att han vågade begå ett brott), och så gjorde den andre mannen (vars behov var att bevisa för sig själv att han vågade rädda barnet) [...] Det var precis detta faktum – att de alltid passade, att de alltid fick bekräftelse – som i sina beundrars ögon utgjorde det starkaste argumentet till förmån för dessa teorier. Det började gå upp för mig att denna uppenbarade styrka var deras svaghet. (Popper 1963, s. 35)

1. År 2019 publicerades ett fjärde band på tyska, ett femte återstår.

I citatet görs ingen hänvisning till Freud, och att två olika beteenden – kasta sitt barn i vattnet respektive försöka rädda det – skulle kunna ges olika förklaringar, är knappast problemet här. Problemet med Freud är att han skulle anföra sin favoritförklaring och se den som sann, utan att diskutera andra förklaringar, såsom medvetna motiv. För att ta ett exempel. I den fallbeskrivning som kallas "Lille Hans" vågar inte den femåriga pojken gå ut på gatan efter att ha bevittnat en olycka med ett hästecipage. Freud menar att hästen symboliserar fadern som han har dödsönskningar emot. Men Freud diskuterar aldrig varför den omedvetna förklaringsnivån behöver tillgripas. Det beror på att Freud enbart är ute efter att använda sina fallbeskrivningar för att bevisa sin sexualteori, ett förhållningssätt som inte hör till vetenskapen.

Föga förvånande vann inte Poppers utdömning av psykoanalysen som ovetenskaplig gehör inom psykoanalysen. Man kan inte heller säga att Poppers analys förtjänar någon större respekt, eftersom han inte framstår som inläst på Freuds teorier, och dessutom skapade en ironisk underton med sina påhittade exempel.

En som däremot väckte respekt hos en del psykoanalytiker var den amerikanske filosofen Adolf Grünbaum, som med *The Foundations of Psychoanalysis: A Philosophical Critique* (Grünbaum 1984) gav upphov till en omfattande debatt. Grünbaum drev tre ståndpunkter. En var att Popper hade fel: vissa av Freuds teorier var falsifierbara. En annan var att Freud var metodologiskt medveten men hade fel i att hans teorier var möjliga att få stöd för kliniskt, i stället krävdes utomklinisk testning. Grünbaums favoritexempel var Freuds teori om paranoia som ett försvar mot bortträngd homosexualitet. Eftersom homosexualitet är mer accepterat idag borde paranoia vara ovanligare nu, men så är inte fallet, vilket innebär en falsifiering. För det tredje gick Grünbaum hårt åt filosofer som Habermas och Ricoeur, och menade att de i sitt försvar av Freud visade på bristande kunskaper om hur naturvetenskapliga teorier ser ut.

Grünbaum förde debatten framåt och visade – till skillnad från Popper – på beläsenhet av Freuds texter. Problemet var att Grünbaum inte förstod sig på vad för sorts person Freud var. För att förklara vad jag menar med det krävs en utvikning.

Enligt Grünbaum kunde Freud ifrågasätta sina teorier utifrån empiri, och för att styrka sin tes anför Grünbaum ett par titlar, bland annat "Rapport om ett fall av paranoia som talar emot den psykoanalytiska teorin" (Freud (1915) 2001). Här låter det som att Freud är villig till omprövning. Men sannolikt är det fabricerad evidens. För att förstå att

Freud kan ha fabricerat denna historia är det bra att känna till att redan på 1950-talet erkände psykoanalytiker att patienten i den text som Freud kallade för *Om täckminnen* var Freud själv (Jones 1953). Freud drog sig alltså inte för att fabricera personer, och verkar ha gjort samma sak i den av Grünbaum återopade texten. För det talar flera saker.

År 1911 hade Freud publicerat en text som handlade om Schreber, en heterosexuell man som skrev en bok om sin paranoidea psykos. Freud gjorde tolkningen att paranoian var ett försvar mot homosexuella impulser. Freud påstår att han såg på dessa fynd "med häpnad" (Freud (1911) 2000, s. 465). Men det är omöjligt. När vännen Wilhelm Fliess kom på Freud med att ha ljugit för honom förlät Fliess inte Freud, utan bröt kontakten. Det fick Freud att 1908 i ett brev till Jung skriva att Fliess "utvecklade ett fruktansvärt fall av paranoia" och framhåller att detta fick Freud att förstå hur paranoia och homosexualitet hänger samman: "Jag får tacka honom för denna idé, eller egentligen hans beteende" (Freud 1974, s. 121). År 1908 formulerade Freud alltså den uppfattning som han 1911 påstått sig ha upptäckt genom läsandet av Schrebers bok.

Andra psykoanalytiker kom då att undra: Hur är det med kvinnliga paranoiker; försvarar även de sig mot homosexuella impulser? Freud hade då den stora "turen" att bli kontaktad av en advokat gällande en trettioårig kvinna som tror sig ha hört ett knackande ljud i samband med att hon var hemma hos en arbetskamrat och hånglade med honom – för att använda modern svenska. Efteråt var kvinnan rädd att mannen låtit någon gömma sig och ta fotografier för att sedan använda emot henne, och knackandet var klicket från kameran. Därför kontaktade hon en advokat, som nu vill att Freud ska yttra sig om hon kan ha rätt i att mannen förföljer henne, eller om hon är paranoid.

Freud menar att kvinnan är paranoid, men framhåller att eftersom hon tror att en man förföljer henne, verkar det strida mot hans teori om ett samband mellan homosexualitet och paranoia; för stämde teorin borde förföljaren vara en kvinna.

Freud använder sedan fallet för att påvisa att kvinnan upplever sig vara förföljd av en kvinna, nämligen sin kvinnliga chef. För att styrka sin tes krävs dock psykologiska besynnerligheter. En är att när kvinnan beskriver sin chef säger hon att chefen har vitt hår som hennes mamma. Det torde vara ovanligt att den som talar om sin chef nämner likheter med en förälders hårfärg, men Freud har tur igen, för nu kan han utgå från att chefen är en moderssymbol. Kvinnan tror också att mannen som hon hånglat med berättat om det för chefen, som blir kritisk

till hennes kärleksäventyr. Det är onekligen en udda tanke att mannen skulle berätta sådant för sin chef, men återigen, stor tur för Freud. För nu kan han hävda att chefen både är en modersfigur och kritisk till kvinnans sexualitet. Och enligt Freud brukar en dotter – vars bindning till modern kallas för homosexuell – uppleva modern som kontrollerande av hennes sexualitet. Nu finns därför en ”förföljare” av samma kön.

Freud blir glad av denna historia, för därmed finns inte ”den skenbara motsägelsen gentemot den psykoanalytiska läran [...] att en överdrivet homosexuell bindning skulle visa sig vara betingelsen för utvecklingen av en förföljelsemani” (Freud (1915) 2001, s. 89).

Förutom psykologiska märkligheter förekommer även logiska motsägelser. En är att kvinnan sägs både ha haft och inte ha haft tidigare kärleksaffärer. En annan är att advokaten på ett ställe konstaterar att kvinnan var paranoid, på ett annat ställe att hon var frisk. Och den som ljuger motsäger lätt sig själv.

Det är alltså till en sådan text – med klara indikationer på att vara ett falsarium – som Grünbaum hänvisar för att styrka sin tes om att Freud var beredd att ändra sina teorier utifrån empiri. Till Grünbaums försvar kan dock framhållas att när han publicerade sig var det inte lika uppenbart som nu att Freud inte var någon särskilt ärlig person.

I Frank Cioffi fick Freud en kritisk filosof som var väl inläst på hans texter. Genom att ta upp Cioffi sist bryts delvis kronologin i framställningen, för Cioffi publicerade redan 1970 artikeln ”Freud and the Idea of a Pseudoscience”. Men 1988 utkom Cioffi med en artikelsamling *Freud and the Question of Pseudoscience* som rymmer såväl artikeln från 1970 som en kritisk granskning av Grünbaum, främst i *Psychoanalysis, Pseudoscience and Testability*, varför det är rimligt att ta upp Cioffi sist.

I artikeln från 1970 framhåller Cioffi att en teori inte blir vetenskaplig för att den går att falsifiera. Han tar som exempel homeopatins uppfattning om värdet av utspädda doser. Den går att falsifiera, men lika fullt betraktas homeopati som en pseudovetenskap. Det som behövs däremot är att teorins företrädare är positiv till att teorin utforskas med metoder där den riskerar att visa sig felaktig. Där brister inte bara homeopatin utan även psykoanalysen, eftersom Freud hävdar att något sådant inte behövs. I synnerhet gäller det teorin om barnsexualiteten.

Ett sätt som Freud använder för att komma med sådana anspråk är att påstå att teorin har bekräftats via direkta observationer av barn. Men som Cioffi konstaterar, för Freud är ”direkt observation” identiskt med ”direkt analytisk observation” (Cioffi 1998, s. 123).

Ett exempel på hur det kan se ut är Freuds sätt att "bevisa" att pojken har ett oedipuskomplex. Freud skriver: "Ofta ger han direkta uttryck för sina känslor i ord och lovar modern att gifta sig med henne. Det kan tyckas obetydligt i jämförelse med Oidipus handlingar, men det är faktiskt nog, det är i grunden samma sak" (Freud (1915–1917) 2000, s. 308). Bättre observationer än så har inte Freud för sin sexualteori. Samtidigt behöver man varken vara psykolog eller filosof för att inse att det är en enorm skillnad mellan att säga att man vill gifta sig med sin mamma, och att man vill inleda en sexuell relation med henne och döda sin far, alltså det som Oidipus gjorde.

Inte heller anser sig Freud behöva stödja sig på observationer från sina patienter (dit yttranden får räknas). Det beror på att Freud anser att hans egna konstruktioner utifrån patientens drömmar räcker eftersom "att drömma är ju också att minnas" (Freud (1918) 2000, s. 529). Därför menar Freud att hans tolkningar av patienters drömmar fungerar lika bra som belägg som patienters yttranden. Tydligast syns detta i den fallbeskrivning som kallas "Vargmannen". Freud konstruerar en orimlig och sexuellt laddad barndomshistoria utifrån en dröm, och hävdar att han därmed har påvisat att de som inte tror på hans teori om barnsexualiteten har fel.

I artikeln där Grünbaum kritiserar menar Cioffi att Grünbaum även ger en missvisande bild av Poppers syn på vad som utmärker vetenskap. Cioffi hävdar att Popper har en mer sofistikerad syn än att avgränsningen enbart handlar om falsifierbarhet, och citerar ett antal ställen i Poppers skrifter för att påvisa detta. Cioffi hävdar även att Grünbaum har fel när han menar att en del av Freuds teorier är falsifierbara. Ett exempel som Cioffi tar är libido-teorin – alltså att det finns en begränsad mängd av något i kroppen som går åt vid arbete, sexuell aktivitet, i vänskap, vid tänkande, och även binds i patienters symtom – den är så oklar att det inte går att säga hur den skulle kunna falsifieras.² Likadant med oedipusteorin. Det finns inte observationer av barn som skulle kunna motsäga teorin. En pojke kan vara påfallande kärleksfull mot fadern, men då kan dödsönskningarna mot honom sägas vara bortträngda, eller att pojken vill dölja dessa med att vara kärleksfull.

Oavsett om dessa teorier är principiellt möjliga att falsifiera eller ej, mer intressant är hur Freud gick tillväga när det såg ut som att någon av hans teorier var falsifierad. Då är uppfattningen om "antiönskedröm-

2. För en genomgång av Freuds teori om libido, se Larsson 2022.

mar” belysande (Freud (1900) 2002, s. 176). Bakgrunden är att Freud anser att alla drömmar innehåller en önskan, om än omedveten. När en patient då drömmer en dröm där det är svårt att hitta någon önskan, menar Freud att drömmen likafullt kan uttrycka en önskan: att bevisa att Freuds drömteori är fel. När det gällde soldater från första världskriget som drömde om traumatiska händelser, menade Freud att drömmarna ändå var *försök* till önskedrömmar.

Freud hanterade alltså invändningar på sätt som gjorde hans teorier immuna mot falsifiering. Cioffi menar att även Freuds beskrivning av det omedvetna – där kategorin negation inte finns och som därför kan rymma motsägelser – fyller en pseudovetenskaplig funktion, nämligen att ”undvika vederläggning” (Cioffi 1998, s. 136).

En invändning är att framhålla att Freud faktiskt övergav vad han kallade ”förförelseteorin”, som innebar att hysteri orsakades av sexuella övergrepp. Först hävdade Freud att för denna teori hade han ”absolut bindande bevis” (Masson 1984, s. 239). Sedan hävdade han att patienterna hade lurat honom, vilket de inte hade eftersom de inte berättat om övergrepp – de var en konstruktion från Freuds sida. Att Freud först hävdade att teorin var bevisat sann, för att sedan, helt oärligt, påstå att patienterna lurat honom till att tro detta, och därefter använda dessa fabricerade men nu omtolkade observationer som stöd för sin nya teori om att det är barnets sexuella önsknings mot föräldrarna som ger upphov till psykiska problem, illustrerar knappast att Freud var beredd till omprövning.

Wittgenstein har skrivit om Freud, vilket Cioffi tar upp i artikeln ”Wittgenstein’s Freud”. Cioffi lyfter fram citat där Wittgenstein betonar charmen hos Freuds teorier. Både ”charmen i att utmana fördomar” när det gäller sexuella tolkningar av drömmar och ”Bildens av att människor har omedvetna tankar har charm. Tanken på en undre värld, en hemlig källare. Något dolt, mystiskt” (Cioffi 1998, s. 95). Där fångar Wittgenstein in något med relevans för att förstå lockelsen i Freuds teorier – den beror inte på att Freud redovisar en rimlig relation mellan teori och empiri.

Något som Cioffi inte nämner men som bidrar till karaktäriseringen som pseudovetenskap är att Freud inte såg det som meningsfullt att bemöta sina kritiker. Ofta var de som Freuds patienter – de ville inte erkänna sin sexuella dragning till sina föräldrar – vilket ledde till slutsatsen ”De starka motstånden mot psykoanalysen var alltså inte av intellektuell natur utan härstammade från affektiva källor” (Freud (1925) 2011, s. 47). Och Freud gick ett steg längre och menade att sådant mot-

stånd var ytterligare ett stöd för hans uppfattning – sätt att resonera på som knappast anstår den som vill ses som vetenskapsman.

I grunden tycker jag att Cioffi har en förtjänstfull analys av Freuds brister. Ibland tycker jag dock att han drar överdrivet negativa slutsatser av formuleringar hos Freud, för när man ser dem i sitt sammanhang är de inte så orimliga som de initialt kan låta.

Tolkningstraditionen

I tidskriften *Häftet för kritiska studier* publicerade psykoanalytikern Carl Lesche 1971 en artikel vid namn "Om psykoanalysens vetenskaps-teori". Den kom att bli inflytelserik genom att hävda att psykoanalysen var en annan typ av vetenskap än naturvetenskaper eftersom dess teorier bara var "skenbart kausala". Lesche byggde i sin tur sin framställning på de tyska filosoferna Karl-Otto Apel och Jürgen Habermas. Dessa filosofers ståndpunkter var i sin tur besläktade med den uppfattning som den franske filosofen Paul Ricoeur lagt fram, och främst i *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation* från 1970.

Ståndpunkterna är så likartade att jag granskar dem tillsammans. Innan dess kan två saker vara bra att ha i minnet. En är att när Freud inte lyckades få patienterna att stödja hans tolkningar, kom han att hävda att det gick lika bra med hans egna konstruktioner. Det andra är att Freud själv sällan använder begreppet tolkning, han pratar hellre om översättning. Det verkar vara så Freud ser på sig själv. Han är övertygad om att varje inslag i en dröm eller i ett symptom går att använda för att hitta bortträngda önsknings, och har regler som kan användas för att blottlägga vad som har bortträngts, såsom förekomster av förtätning, förskjutning och vändning till sin motsats. Detta förfarande ser han som översättande. Men Freud förklarar inte hur reglerna ska användas. Därför kan inte någon annan säga att Freuds översättning är fel – till skillnad från vid faktiska översättningar.

Med detta i bakhuvudet kan det vara läge att återvända till uppfattningen om psykoanalys som en tolkande vetenskap. Apel anser att psykoanalysen varken är en naturvetenskap eller en rent hermeneutisk vetenskap, utan menar att den är "en kritiskt-emancipatorisk social vetenskap" (Apel 1972, s. 25). Habermas har i sin bok ett kapitel som heter "Self-Reflection as Science" (Habermas 1978), och Ricoeur menar att psykoanalysens särart är att den handlar om att kartlägga "begärets semantik" (Ricoeur 1970, s. 363).

Dessa beskrivningar fokuserar på psykoanalysen som en terapiform. Problemen med den fokuseringen är två. Det ena är att den blandar samman psykoanalysen som teoribygge med psykoanalys som terapimetod. Som teoribygge anser Freud att han beskriver generella lagbundenheter för det mänskliga psyket, som även innefattar kausala påståenden som att oedipuskomplexet "bildar kärnan i alla neuroser, så vitt vi hittills kunnat förstå dem" (Freud (1913) 2008, s. 220). Det krävs empiriska belägg för att styrka ett sådant påstående, och det är långt ifrån säkert att det går via kliniska observationer. Och när det gäller att orsaker i psykoanalys fungerar "skenbart" kausalt har dels Grünbaum kommit med relevanta invändningar, och dels kan inte orsaker fungera annorlunda inom psykoanalysen än inom andra psykoterapiformer.

Det andra problemet med tolkningstraditionen är att man framställer det som att Freud – utan belägg från någon fallbeskrivning – har stöd för sina tolkningar från patientens sida. Habermas kallar detta för att analytikern lär analysanden att "läsa sin egen text", vilket kan låta bra. Men vad Freud gör är att han försöker få sina patienter att acceptera Freuds "läsning" av deras tal/texter.

För att illustrera. En patient trycker ut pormaskarna i ansiktet. Freud skriver: "Det är uppenbart att detta att klämma ut innehållet i pormaskarna för honom är ett substitut för onani. Gropen som då uppstår genom eget förvållande är kvinnans könsorgan" (Freud (1915) 2008, s. 80–1).

För Freud är detta "uppenbart", men inget talar för att patienten har samma uppfattning. Det är så Freud fungerar. Han är så säker på att han tolkar rätt att ingen bekräftelse krävs från patienten.

Uppfattningen om Freud som texttolkare har något nydanande över sig, men blir en konservativ uppslutning kring Freuds psykoanalys. För inget talar för att Apel, Habermas eller Ricoeur anser att någon utomklinisk forskning är angelägen, vare sig gällande Freuds teoretiska eller terapeutiska anspråk. I stället sprider man en felaktig bild av Freud som kliniker: han underlättar sina patienters självreflektion. Men ofta var det tvärtom. Freud konstruerade teorier som han applicerade i sitt patientarbete, och försökte därefter övertyga sig själv, sina patienter och sina läsare om att teorierna stämde.

Freud och framtiden

Man skulle kunna tro att debatten om Freud som postulerad forskare var relativt sofistikerad, och handlade om sådant som möjligheten att dra kausala slutsatser i terapi, det vill säga att använda en retrospektiv

metod jämfört med att använda en prospektiv metod, som innebär att följa barn som varit med om vissa saker för att se om det påverkar den senare utvecklingen. Men så är sällan fallet. Det beror ytterst på att Freuds brister är så uppenbara. När han vill påvisa att hans teorier stämmer anför han antingen inte några argument alls eller så är de uppenbart undermåliga, och han drar sig inte för att använda osanningar för att framstå som framgångsrik forskare och behandlare.

Samtidigt är det svårt att skriva om Freuds brister. Människor såras, eftersom många har så starka känslor för honom. En tidig beundrare hävdade att Freud "var min Kristus" och att han själv var "Freuds apostel". Och det finns fortfarande en kult runt Freud – grundat på att han ses som förkämpe för sexualiteten och människans känsloliv – som skapar immunitet gällande att Freud som tänkare skulle kunna ha några större brister. I stället måste det vara fel på budbäraren.

Själv gillar jag fortfarande Freud efter att ha läst honom till och från under ett antal decennier. Men läsoplevelsen blir inte sämre för att jag nu kan se berättartricken, och de ibland komiskt haltande resonemangen. Det blir bara annorlunda, jämfört med när jag trodde att Freud hade stor sanningslidelse.

Det är rimligt att avsluta den hundraåriga debatten om huruvida Freud kan sägas vara vetenskapsman. För varken Poppers, Grünbaums, Ricoeurs eller Habermas uppfattning har framtiden för sig. Popper gör det för enkelt för sig. Grünbaum tror att Freud är den han utger sig för att vara. Och Ricoeur och Habermas har konstruerat en lyssnande Freud, som inte finns i hans skrifter. Cioffis uppfattning om Freud som pseudovetenskaplig blir därför framtidens bokslut.

Freud är dock inte enbart vetenskapligt intressant, intressant är också hur han kunde bli en av 1900-talets mest inflytelserika tänkare. Vad har fått miljontals människor att uppfatta Freud som ett psykologiskt geni, trots att bristerna är så uppenbara, vilket framgår även om man håller sig till de officiella skrifterna? Därmed framstår Freud likafullt som ett geni – i konsten att övertyga så många om sin storhet.

Litteratur

- Apel, Karl-Otto. 1972. "Communication and the Foundations of the Humanities". *Acta Sociologica* 15, nr 1, s. 7–26.
- Cioffi, Frank. 1998. *Freud and the Question of Pseudoscience*. Chicago, IL: Open Court.

- Crews, Frederic C. 2017. *Freud: The Making of an Illusion*. New York: Metropolitan Books/Henry Holt and Company.
- Freud, Sigmund. (1911) 2000. "Psykoanalytiska iakttagelser om ett självbiografiskt beskrivet fall av paranoia – dementia paranoides". I *Fallstudier*, s. 420–84. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1915–1917) 2000. "Föreläsningar i Wien 1915–1917". *Föreläsningar: Orientering i psykoanalys*, s. 25–426. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1918) 2000. "Ur historien om en barnneuros". I *Fallstudier*, s. 485–591. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1915) 2001. "Rapport om ett fall av paranoia som talar emot den psykoanalytiska teorin". I *Neuros och psykos: Småskrifter*, s. 83–94. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1900) 2002. *Drömtydning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1913) 2008. "Totem och tabu". I *Samhälle och religion*, s. 79–225. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1915) 2008. "Det omedvetna". I *Metapsykologi*, s. 153–189. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. (1925) 2011. "Motståndet mot psykoanalysen". I *Index och register*, s. 39–48. Stockholm: Natur och Kultur.
- Freud, Sigmund. 1974. *The Freud-Jung Letters: The Correspondence Between Sigmund Freud and C. G. Jung*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Grünbaum, Adolf. 1984. *The Foundations of Psychoanalysis: A Philosophical Critique*. Berkeley: University of California Press.
- Habermas, Jürgen. 1978. *Knowledge and Human Interests*. 2:a upplagan. London: Heinemann.
- Hook, Sydney (red.). 1959. *Psychoanalysis: Scientific Method and Philosophy*. New York: New York University Press.
- Jones, Ernest. 1953. *Sigmund Freud: Life and Work*, Vol. 1, *The Young Freud, 1856–1900*. London: The Hogarth Press.
- Larsson, Billy. 2022. *Arton myter om Freud och vägen framåt*. Stockholm: Lava förlag.
- Lesche, Carl. 1971. "Om psykoanalysens vetenskapsteori". *Häftet för Kritiska Studier* 4, nr 5, s. 7–25.
- Masson, Jeffrey M. 1984. *Sveket mot sanningen: Hur Freud kom att överge sin förelseteori*. Övers. Philippa Wiking. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Popper, Karl. 1963. *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge.
- Ricoeur, Paul. 1970. *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*. Övers. Denis Savage. New Haven: Yale University Press.